

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Meno kandidáta habilitačnej práce: PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.

Meno a pracovisko oponenta: doc. Kamil Kardis, PhD., Prešovská Univerzita v Prešove

Názov habilitačnej práce: Starší ľudia v starnúcej spoločnosti: prípad Slovensko

OBSAHOVÁ STRÁNKA PRÁCE

Práca *Starší ľudia v starnúcej spoločnosti: prípad Slovensko* si kladie za cieľ systematicky spracovať pomerne aktuálnu tému v oblasti sociálnej práce so seniormi, pričom analyzuje socioekonomické determinanty kvality ich života na Slovensku. Z takto stanoveného hlavného cieľa vyplývajú aj parciálne ciele, ktoré možno charakterizovať v nasledujúcich premisách:

Konceptualizácia a deskripcia socio - ekonomickej situácie starších ľudí na Slovensku, s dôrazom na ich aktuálne problémy, materiálnu situáciu starších, hodnoty, životné ciele a individuálny vývoj u starších ľudí;

socio – ekonomická analýza postavenia seniorov na trhu práce a ich sociálna ochrana;

analýza determinantov optimalizujúcich finančne zaistenie života starších ľudí na dôchodku s poukázaním na problematické oblasti inštitucionálnej podpory vo vzťahu k spomenutej skupine osôb;

vymedzenie a analýza faktorov zabezpečenia dlhodobej starostlivosti pre nevládných starších ľudí a praktické implikácie vo vzťahu k skvalitneniu sociálnej podpory osôb starších v spoločnosti.

Aktuálnosť predkladanej habilitačnej práce vyplýva z kontextu súčasnej spoločnosti a jej demografického vývoja. Súčasná spoločnosť čoraz častejšie je definovaná v kategóriách rizikovej spoločnosti, ktorá nerešpektuje a spochybňuje základné hodnoty v živote jedinca a sociálneho prostredia. Zabúda sa na to, že dôstojnosť ľudskej osoby a jej právo na život je hodnotou najvyššou, tak v individuálnom ako aj v sociálnom živote. Je hodnotou, o ktorej nikto nemôže rozhodovať ani do konca sám človek ju nemôže porušovať. Ako to vyjadruje kardinál Tomko v úvode do knihy M. Ffordea, *Desocializácia, kríza postmodernity: Hodnoty aj problémy ducha a transcendentna, absolútna, pravdy sa vylučujú z obzoru nášho moderného človeka. Natiska sa nám ako moderná a pokroková akási nová antropológia, nové chápanie človeka, jeho podstaty, ľudskej osoby, rodiny a spoločnosti, sexu a šťastia, bohatstva a zisku, ako aj iných skutočností, mení sa stupnica takzvaných hodnôt. Aj k nám sa dostáva celkový jav, ktorý sociológovia nazývajú úpadkom západnej civilizácie. A pretože disponuje takýmito nástrojmi, potrebuje iba súhlas, aby mohol túto svoju moc využívať a uplatňovať. Celá medzinárodná spoločnosť, vrátane Európskej únie, zdôrazňuje život*

a potrebu jeho ochrany, ale z druhej strany v demokratických krajinách sú legalizované potraty a eutanázia.

Otázka postavenia starého človeka v spoločnosti sprevádza ľudstvo od počiatku jeho dejín. Riešenie tejto otázky sa počas nich menilo. V prvotných komunitách mali vedúce postavenie práve starí ľudia. Podobné to bolo v starovekom Grécku a v Ríme. Zmena nastala až v novoveku, keď sa začal uctievať kult mladosti a starí ľudia boli postupne vytláčaní na okraj spoločnosti. Dnes väčšina krajín západného sveta starne a riešenie otázky postavenia starých ľudí, sa stáva veľmi aktuálne. V ľudskej spoločnosti môžeme často pozorovať tendenciu, že jej členovia robia všetko možné pre to, aby spreď zraku tzv. produktívnej časti populácie odstránili starých a zomierajúcich ľudí. Osoba staršia je vytrhnutá z pracovného kolektívu, sa ocitá mimo záujmu rodiny, prípadne sa stáva obeťou nemocničnej administratívy a zdravotníckej techniky, starší človek môže byť sociálne mŕtvy skôr ako sa dostaví skutočná agónia.

V tomto kontexte recenzovaná habilitačná práca predkladá širokospektrálnu (sociálna ochrana na trhu, kondícia dôchodkového systému, otázka dlhodobej starostlivosti) analýzu postavenia osoby staršej v slovenskej spoločnosti, ako aj faktorov, ktoré ovplyvňujú kvalitu jej života. Na druhej strane predkladá niektoré možnosti účinného riešenia problémov starších ľudí a života spoločnosti. Interdisciplinárny prístup k skúmanej problematike umožňuje Autorovi získať komplexný a ucelený obraz danej problematiky. Autor predkladanej habilitačnej práce už od začiatku preukazuje svoju kompetentnosť a odbornosť v oblasti sociológie, sociálnej práce so seniormi sociálnej politiky; svoju analýzu opiera o aktuálne legislatívne normy, odbornú pramennú literatúru, výsledky autorských empirických prieskumov. Veľkým prínosom predloženej habilitačnej práce sú využité výsledky pôsobenia Autora v rôznych odborných grémiách, pracovných skupinách Európskej Únie, ústavoch zameraných na sociálny výskum, účasť v domácich a zahraničných projektoch. Osobitnú pozornosť si zaslúži aj skutočnosť, že recenzovaná práca sa opiera na výsledkoch dvoch výskumov, uskutočnených v rokoch 1999 a 2004 Inštitútom pre výskum práce a rodiny a prezentuje výsledky v oblasti sociálno-ekonomickej situácie starších ľudí na Slovensku.

V kontexte obsahovej stránky práce chcel by som vyjadriť isté kritické pripomienky, na ktoré následne Autor môže reagovať v diskusii:

Z ohľadu na aktuálnosť témy v súčasných podmienkach Slovenska privítal by som ukázanie istej dynamiky, vývoja skúmanej otázky (tak ako to je zakoncipované v období 1999-2004) a prepojenie so súčasnou (kontext posledných rokov) kondíciou seniorov na Slovensku. Prípadne, prosím o vysvetlenie mojej pochybnosti v diskusii – ako sa vyvíjala

situácia za posledné roky? V tomto kontexte vzniká otázka: nakoľko sú relevantné výsledky spomínaných výskumov (keďže hlavne na nich sa opiera podstatná časť práce) aj v roku 2013? Prečo Autor nevyužil, napríklad publikáciu: *Prevenia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi ako verejná politika*, ktorá obsahuje výsledky prieskumu: *Zlé zaobchádzanie so staršími ľuďmi a rezidenčná dlhodobá starostlivosť*.

Autor ostáva niekedy iba pri konštatovaní určitých súvislostí, bez prepojenia s nástrojmi na zlepšenie situácie (s. 78). Chyba dôslednejšia sociologická konceptualizácia, kritická syntéza a závery, v ktorých by Autor predložil konkrétne odporúčania pre prax a skvalitnenie sociálnej podpory seniorov na Slovensku. Niekedy ostáva iba pri deskripcii aktuálneho postavenia starších v slovenskej spoločnosti, bez poukázania na implikácie a zlepšenie. Je, síce pravda, že Autor sa pokúsil v závere poukázať na „dôvody“, prečo nie sú prostriedky na seriózne podporenie tranzitívnej cesty z mladšej do staršej spoločnosti, a prečo nie sú k dispozícii práve teraz. Podľa neho sú to napríklad: náklady prechodu zo štátom riadenej ekonomiky na kapitalistickú ekonomiku, alebo vysoký podiel dlhohodobej nezamestnanosti a vysoká miera nezamestnanosti pretrvávajúca vyše 20 rokov, alebo príliš rýchly rast dôchodcov vyžadujúcich si zvýšenú zdravotnú starostlivosť a opateru. Autor, nepoukázal však na hlavný dôvod *nie ružovej situácie starších ľudí u nás* – a to zlyhanie štátnej podpory a politiky, ako aj neochotu komplexne vyriešiť kondíciu seniorov na Slovensku. Ďalším, podľa mňa závažným dôvodom je spomínaný kultúrny kolaps a morálna dezintegrácia spoločnosti na jej rôznych úrovniach.

V úvodnej kapitole chýba teoretická konceptualizácia pojmov a úvod do problematiky prezentujúci aktuálny stav teoretického a empirického poznania v oblasti predkladaných otázok, metodológia využitá v práci.

Je však potrebné jednoznačne konštatovať, že vymedzený v úvode hlavný cieľ práce zostal naplnený. Rovnako sú zachované aj parciálne ciele, pomocou ktorých autor analyzuje hlavný výskumný problém, a ktoré sú zároveň kritériom pre logické a vnútorne nadväzné delenie kapitol a podkapitol predkladanej habilitačnej práce. Taktiež názov práce korešponduje s jej obsahom. Čo sa týka metodologického postupu je zvolený správne, vzhľadom na teoreticko - empirický charakter práce. Každá kapitola obsahuje krátky úvod, sú predstavené hlavné línie a problematika danej kapitoly, ako aj zhrnutie analyzovanej problematiky, čo uľahčuje orientáciu a prehľadnosť práce. Štruktúra práce je logická, prehľadná a obsahovo vyvážená; medzi jednotlivými kapitolami je vyváženosť a vnútorná nadväznosť. Obsah predkladanej práce je relevantný k téme, ktorú sa autor podujal spracovať. Kapitoly sú ďalej delené na podkapitoly. Rozsah práce je postačujúci.

Autor v práci analyzuje problematiku, ktorou sa mieni zaoberať a následne v niektorých oblastiach z jednotlivých východísk a faktov uzatvára závery, niekde však ostáva pri analýze a otázky z nej plynúce necháva otvorené. Autor pracoval s mnohými informačnými zdrojmi napriek tomu, že rozsah literatúry v danej problematike je zatiaľ na Slovensku pomerne nekonzistentný. Používa predovšetkým cudzojazyčnú literatúru, pričom množstvo a reprezentatívnosť literatúry poukazuje na odbornosť Dr. R. Bednarika v danej problematike. Z ohľadu na rozsah literatúry odporúčal by som rozdeliť ju na pramene, literatúru predmetu a pomocnú literatúru, tak aby sa zvýšila jej prehľadnosť.

Analýza získaných výsledkov

Táto práca je dnes svojou témou mimoriadne aktuálna. Napriek narastajúcemu záujmu rôznych odborníkov a inštitúcií o tento problém, seniori sú naďalej sociálne marginalizovanou skupinou a to sa týka aj sociálnej podpory zo strany sociálnej politiky a iných inštitúcií. Predložená habilitačná práca je predovšetkým výzvou pre sociálnych pracovníkov, ktorých hlavným cieľom má byť ochrana dôstojnosti ľudskej osoby, staršej osoby a jej záujmov - od počatia, až po prirodzenú smrť, ako aj snaha o pomoc v kvalitnejšom prežívaní života. V tomto kontexte predložená práca prispieva k ešte väčšiemu poznaniu skúmanej problematiky a hľadaniu riešení pre uplatňovanie základných hodnôt a sociálnych princípov v slovenskej spoločnosti. Výsledky a prínos poznatkov v analyzovanej problematike je jednoznačný. Autor práce preukázal schopnosť vedecky pracovať a vyhodnocovať získané informácie. Predkladaná habilitačná práca preto prezentuje vedecké a praktické impulzy pre rozvoj sociálnej práce so seniormi. Práca má svoj jednoznačný prínos, nielen pre odbornú, ale aj pre širšiu verejnosť. Záverom potvrdzujem, že Autor veľmi vhodným a vedeckým spracovaním témy preukázal svoje teoretické, praktické vedomosti a schopnosti.

FORMÁLNA STRÁNKA PRÁCE

Po stránke grafickej a estetickej je práca kvalitne spracovaná, je úhľadná a prehľadná. Po formálnej stránke spĺňa požiadavky kladené na takýto druh práce. Vzhľadom na použité bibliografické pramene jazyk práce je odborný, vedecký, autor používa odbornú terminológiu, pričom jeho štýl je prístupný aj širokej verejnosti. Čo sa týka jasnosti výpovedí, formulácií výsledkov a analýz, práca spĺňa kladené požiadavky. Text má logickú štruktúru. Jazyk a štýl je komunikatívny, charakterizuje ho stručnosť a plynulosť, bez zbytočných kompilácií a vsuviek.

ZÁVEREČNÉ HODNOTENIE

Predkladaná práca zodpovedá požiadavkám kladeným na napísanie habilitačnej práce. Autor napísaním tejto práce preukázal schopnosť spracovania zvoleného expertízneho problému s medziodborovým prístupom a závermi. Tiež preukázal schopnosť, že je spôsobilý osvojovať si nové poznatky vedy a praxe, a je schopný samostatne vedecky a tvorivo pracovať. Týmto oponentským posudkom (recenziou) potvrdzujem, že predkladaná práca **spĺňa všetky požadované kritériá** kladené na habilitačnú prácu. Vychádzajúc z uvedených faktov **navrhujem, aby predložená habilitačná práca PhDr. Rastislava Bednárika, CSc. bola prijatá a aby jej autorovi bolo umožnené v habilitačnom konaní získať vedecko-pedagogický titul *docent* - v odbore Sociálna práca.**

doc. Kamil Kardis, PhD.

Prešovská Univerzita v Prešove